

De beoordeling van duurzame wijken

Eenvoudig is anders. Met een set van twintig indicatoren, gaande van energie over rechtszekerheid tot integriteit, kan de maatschappelijke en economische winst van duurzame wijken worden berekend.

Duurzaam bouwen zet zijn opmars voort. Maar tot nu toe had Vlaanderen vooral aandacht voor duurzaamheid op het niveau van het individuele gebouw. Dat leidde tot maatregelen voor verbeterde isolatie (van daken, gevels en timmerwerk), buffering en hergebruik van regenwater, of de installatie van alternatieve energiecomponenten (zonnepanelen, warmtepompen...). Vlaanderen is veel minder bezig met duurzaamheid op het niveau van de wijk, de stad of de regio. En Vlaanderen staat wat dat betreft in een erg slechte startpositie. Decennia van gebrek aan ruimtelijke ordening hebben onze gebouwde omgeving gefragmenteerd. Die versnippering verslindt ruimte, materiaal en energie - een Vlaming verbruikt in huis anderhalve keer meer energie dan een Nederlander¹.

Het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen wilde daar al in 1997 wat aan doen. Meer dan tien jaar later wachten we nog altijd op de kentering, ook omdat het maatschappelijk draagvlak voor de basisprincipes van het structuurplan klein blijft. En het duurzaam maken van wat er al is, is een bijzonder moeilijke opgave. Kortom: we zullen straks met zijn allen een hoge prijs betalen voor jarenlang ondoordacht plannen en bouwen.

Niettemin duiken de eerste signalen van verandering op. Dankzij het initiatief van enkele vooruitstrevende overheden, organisaties en ontwikkelaars staat vandaag voor het eerst een reeks duurzame wijkprojecten op stapel². Daarmee begint Vlaanderen langzaam aan zijn inhaalbeweging op andere Europese landen (Nederland, Duitsland, de Scandinavische landen...) waar duurzame wijken al langer en beter zijn ingeburgerd. Er lopen intussen ook verschillende initiatieven om instrumenten te ontwikkelen voor de beoordeling van duurzaamheid op wijkniveau³.

EEN KLUWEN VAN CRITERIA

Een individueel gebouw is duurzaam door de integratie van materiaalgebruik en energie- en waterbeheer in een coherent architecturaal ontwerp. Bij innoverende projecten op het niveau van een wijk

Han Vandevyvere
INGENIEUR – ARCHITECT,
WETENSCHAPPELIJK MEDEWERKER
DEPARTEMENT ASRO K.U. LEUVEN

of een stadsdeel rijst de vraag wat precies het verschil kan maken. Milieueffecten zoals ruimtegebruik, stedelijke compactheid en mobiliteit komen in beeld. Op dat hogere niveau spelen ook sociale en economische aspecten van duurzame ontwikkeling een grote rol. Hoe hoger het schaalniveau, hoe ingrijpender de consequenties van duurzaamheid voor alle betrokken actoren. Dat maakt de afweging van de duurzaamheidparameters complexer en deliquer.

Naast de randvoorwaarden voor de drie P's (planet, people, prosperity), is bij stedelijke projecten ook het ontwikkelingsproces zelf cruciaal. Complexe stedelijke interventies - zoals strategische stadsvernieuwingprojecten - leiden regelmatig tot conflicten⁴. Sectoraal denken is daar vaak de oorzaak van. Elke partij vertrekt vanuit het enge eigenbelang en verliest de gemeenschappelijke winst van een goed eindresultaat uit het oog. In essentie is dat het klassieke probleem van duurzaamheid, waarop Garret Hardin in zijn *“Tragedy of the Commons”*⁵ al veertig jaar geleden alludeerde.

Toegepaste duurzaamheid op microstedelijk niveau gaat over complexe sites, wijken of stadsdelen waar de ingrepen nog als een bouwproject worden beschouwd. En dat in tegenstelling tot het macrostedelijke niveau. Daar slaan de interventies op de overkoepelende functies van het stedelijke netwerk binnen zijn ruimere omgeving. Het onderscheid is vergelijkbaar met de opdeling in micro- en macro-economie.

De wetenschappelijke literatuur besteedt vandaag veel aandacht aan stedelijke duurzaamheid. Toch is duurzame stedelijke ontwikkeling nog altijd moeilijk kenbaar en beheersbaar. De randvoorwaarden vormen een kluwen van kwantitatieve en kwalitatieve criteria. Kwantitatieve gegevens om, bijvoorbeeld, een levenscyclusanalyse (LCA of Life Cycle Analysis) te berekenen, zijn onzeker of onvoldoende gekend. En kwalitatieve randvoorwaarden zijn hoe dan ook moeilijk te begroten. Bovendien speelt het menselijk gedrag zo'n grote rol dat sommige auteurs concluderen dat conflictbeheersing een expliciet onderdeel van een goed opgezet stedelijk ontwikkelingsproces moet vormen⁶. De vraag is dus niet alleen wat stedelijke duurzaamheid is, maar ook hoe ze bereikt kan worden.

Hammarby Sjöstad (Stockholm) is een nieuwe duurzame wijk voor 25.000 inwoners op een gesaneerde 'brownfield'. De milieu-impact mag er maar de helft bedragen van die van een klassiek geconcipeerde wijk uit 1990. Door de leefbaarheid oefent het stadsdeel grote aantrekkingskracht uit op gezinnen met kinderen.
(FOTO: VICTORIA HENRIKSSON
WWW.HAMMARBYSJOSTAD.SE)

